

AVTORJI IN KNJIGE

Med spominom in pozabo

(O poeziji in poetiki Cirila Zlobca*)

»Zlobec je v krogu svojih pesniških vrstnikov, prek tega pa še v širšem pesniškem prostoru morda najizrazitejši nosilec lirike, ki v središču svojega sporočila ohranja osebni lirski subjekt v klasičnem smislu besede.«

Janko Kos

Radomir
Ivanović

I

Na obsežni in pomembni književni opus Cirila Zlobca, ki je nastajal v časovnem okviru skoraj treh desetletij, se je pogosteje gledalo v sklopu analize osnovnih tokov in usmeritev sodobne slovenske poezije kakor pa na samostojen in relativno zaokrožen pesniški opus, ki v sedanjem trenutku nujno terja novo vrednotenje vseh plasti, ki jih je pesnik s svojim delom zajel. Resnici na ljubo, številne kritične osvetlitve niso šle mimo osnovnih premis, na katerih temelji poetika tega pesnika, vendar je povsem očitno, da manjkajo globlji kritični prijemi, ki upoštevajo tako dosedanje rezultate analize kot tudi globlje in bolj sintetične rezultate, ki bi se jih s serioznejšim pristopom do te poezije (sicer ne brez težav) nedvomno dalo doseči.

Eno od pripravljanih del pri poskusu dokončnejše določitve poetike posameznega pesnika je gotovo izdaja izbora njegove poezije. Do zdaj so znani trije takšni izbori Zlobčevega pesniškega opusa: najprej izbor iz ljubzenske in refleksivne poezije Čudovita pustolovščina (Državna založba Slovenije, Ljubljana 1971), potem Dve žgoči sonci, izključno ljubzenska lirika, (Partizanska knjiga, Ljubljana 1973) in končno še dva izbora z enakim naslovom, a različnima vsebinama — Kras, najprej v slovenščini s poznavalsko spremno besedo Janka Kosa Beseda o pesniku (Založba Lipa, Koper 1976) in zatem v srbohrvaščini (Nolit, Beograd 1977); izbor in prevod je delo Roksande Njeguševe. V tem postopku vrednotenja lastne poezije (kadar izbor sestavlja avtor sam) ali kritičnega vrednotenja (kadar ga sestavlja kritik) je že mogoče slutiti obrise določene selekcije, ki kljub indivi-

(* V nekoliko skrajšani obliki je avtor pričujoči esej prebral na III. programu radia Beograd, v celoti pa bo objavljen v eni prihodnjih številčk beogradske literarne revije Književnost. R. Ivanović tudi sicer vestno spremlja vse, kar slovenskega izhaja na srbohrvaškem področju, pred časom smo tudi v naši reviji objavili njegovo obširno razpravo o slovenskih prozaistih, ki so izšli pri Narodni knjigi v Beogradu. Ur.)

dualnim razlikam sestavljalcev izbora kažejo tisti najožji krog pesmi ali ciklov pesmi, na osnovi katerih je mogoče razbrati pesnikovo poetiko in ilustrativno izpričati kritične sodbe o poeziji.

Po našem mnenju je Zlobec v vseh dosedanjih pesniških zbirkah, od prve skupne zbirke, *Pesmi štirih*, pa do doslej zadnje, *Vračanja na Kras*, leta 1974,¹ pokazal, da se njegov ustvarjalni talent in temperament najbolj sublimno kaže na treh tematskih področjih: *evokaciji preteklega življenja, erotiki v najširšem pomenu in poeziji, posvečeni smislu besede*. O tem so se bralci srbohrvaškega jezikovnega območja lahko prepričali, ko so prebirali posamezne pesmi ali cikle tega pesnika, ki se v ta jezik prevajajo sicer neenakomerno po pogostosti, vendar stalno,² potem na temelju vrste antologijskih izborov sodobne slovenske in jugoslovanske poezije ter tudi na osnovi prevodov dveh pesniških zbirk Cirila Zlobca v srbohrvaščini: *Ljubezen, Bagdala*, Kruševac 1963, in *Bele zastave*, Prosveta, Beograd 1964 (obe zbirki sta bili izdani dvojezično v slovenščini in srbohrvaščini, tako da so imeli bralci možnost primerjave izvirnika s prevodom, ki ga je priskrbel Dejan Poznović).

Prva samostojna zbirka Cirila Zlobca, *Pobeglo otroštvo*, in zadnja, *Vračanja na Kras*, kakor tudi dobršen del pesmi v izboru v zbirki *Kras*, nazorno kažejo, da se zaokroža določena tematska parabola in da se pesnik podreja zakonitostim, ki so že dolgo znane v psihologiji ustvarjalnega postopka nasploh, pa tudi v tradiciji slovenske poezije (v prejšnjem in v našem stoletju). V slovenski izdaji *Krasa* je označitev te zakonitosti (zapiranje kroga) — vrnitve v svet otroštva in svet domačega kraja po neuspešnem begu v surovi in ne notranje urejeni svet — prikazana z dvema citatoma, ki ju v srbohrvaški izdaji ni. Na začetku slovenske izdaje *Krasa* je pred ciklom *Hiša očetova* Zlobec kot moto navedel Prešernove verze:

O Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta . . .

takoj zatem pa še verze Simona Gregorčiča:

Ta hiša nam je mati krušna,
domovju steber je častit . . .

in tako pokazal, da obstaja določeno število univerzalnih motivov, h katerim se pesniki vračajo iz generacije v generacijo in z novim načinom pesniškega oblikovanja posodabljaajo tradicionalno tematiko.

Odnos med tradicionalnim in sodobnim je v središču številnih razprav v sodobni slovenski kritiki. Gre za tako imenovani večni problem literarne estetike. Ko teče beseda o poeziji Cirila Zlobca, moramo povedati, da je ta

¹ Skupna zbirka »Pesmi štirih«, 1953, »Pobeglo otroštvo«, 1957, »Ljubezen«, 1958, »Najina oaza«, 1964, »Pesmi jeze in ljubezni«, 1968, »Čudovita pustolovščina«, 1971, »Dve žgoči sonci«, 1973, »Vračanja na Kras«, 1974 in »Kras«, 1976.

² Zlasti v zadnjih nekaj letih se precej prevaja poezija sodobnih slovenskih pesnikov. Z reprezentativnim izborom poezije so bili prikazani pesniki: Edvard Kocbek, Gregor Strniša, Dane Zajc, Veno Taufer, Kajetan Kovič, Tomaž Šalamun in drugi. O tem smo pisali v prikazu »Sodobna slovenska poezija«, objavljenem v časopisu »Stvaranje«, št. 6, 1975, str. 979—987.

poezija dokaz tematsko-idejnega opiranja na literarno tradicijo³ in obenem trajno živega poskusa, da bi se dosežene literarne vrednote presegle z moderno pesniško fakturo, s sodobnejšim in občutljivejšim pesniškim izrazom ter z določenim simboličnim in filozofskim temeljem pesniške stvaritve, ki v združitvi zvoka ter pomena najde zagotovilo za izpopolnjevanje umetnosti besede. Ta raznovrstnost pesniškega ustvarjalnega postopka je tako v vsebinskem kot oblikovnem pogledu pričevanje njegove pripadnosti določenemu razvojnemu trenutku sodobne slovenske poezije, obenem pa tudi ilustracija poskusa, kako zajeti široko paleto segmentov življenja in jih čimbolj slikovito izraziti s čim globljim kontekstom.

Ugotovili smo, da so inspirativni viri Cirila Zlobca v posameznih razdobjih njegovega pesniškega dozorevanja zelo raznovrstni. Čisto na začetku, v zbirki *Pesmi štirih* (skupaj z Menartom, Kovičem in Pavčkom) se skuša Zlobec podobno kot njegovi pesniški tovariši ločiti od tradicije. Vnesti skuša nove tone, tako da literarni zgodovinarji in kritiki upravičeno govorijo o svežini in prelomnem pomenu te zbirke v povojnem razvoju slovenske poezije. Ni naključje, kakor trdi Jože Pogačnik, da ima »v slovenski poeziji najcelovitejši razvoj in razmeroma velik odmev predvsem poezija, saj po svoji naravi namreč najbolj neposredno odseva človeško usodo v prostoru in času, zato je naravno, da ima tudi v sodobni književnosti vidno mesto.« Prav tako pravi tudi za zbirko *Pesmi štirih*, da je »lirika štirih pesnikov načela predvsem vprašanje človekove eksistence v njeni privatni podobi,« tako da soglasno s to ugotovitvijo cel povojni razvoj slovenske literature imenuje »Eksistencializem in strukturalizem.«⁴ Enako mišljenje ima o tem tudi literarni zgodovinar starejše generacije Stanko Janež, ki pravi, da so ti štirje pomembni pesniki »prinesli v povojno poezijo veliko svežine.«⁵ Janež v nekem drugem tekstu o Zlobcu pravi, da gre za neoekspresionističnega pesnika z elementi nadrealizma, da se je zgledoval po slovenski novoromantični poeziji. Janko Kos pa je prišel do sklepa, da je v Zlobčevi poeziji veliko »elementov romanske in mediteranske pesniške tradicije«.

II

V svojih zadnjih zbirkah se Zlobec opredeljuje za nova izhodišča. Vrača se k svetu svojega otroštva, vendar so mu inspirativne spodbude služile za uresničitev istega cilja: izpovedovanju vse kompleksnosti življenja, ki se enako izraža v vseh sferah pesnikovega bitja (tako v sferi emotivnega kot v

³ Pri nas je kar v navadi, da izraz »tradicija« takoj razumemo v pejorativnem pomenu. Vendar pa imajo številni teoretiki, zgodovinarji in kritiki nasprotno stališče. Med njimi tudi mnogi literarni ustvarjalci, kakor Ezra Pound, ki pravi: »Tradicijo je treba razumeti kot lepoto, ki jo moramo negovati, ne pa kot okove, ki nas vežejo.« O tradiciji menjujejo svoja mišljenja tudi najvplivnejši antitradicionalisti, kot denimo Taras Kermanner (recimo v spisu *Koeksistenca inovacijske in tradicionalne smeri v sodobni slovenski prozi*, objavljenem v sarajevskem časopisu *Život*, št. 9, 1977, str. 243–522).

⁴ Glej knjigo: Jože Pogačnik in Franc Zadavec: »Zgodovina slovenske književnosti«, Nolit, Beograd 1973, v srbohrvaščino prevedla: Marija Mitrović in Milorad Živančević (posebno poglavje »Eksistencializem in strukturalizem«, str. 549–630).

⁵ Stanko Janež: »Zgodovina slovenske književnosti«, Veselin Masleša, Sarajevo 1959.

sferi racionalnega). Zato je za obvladovanje te tematsko in formalno raznovrstne poezije potrebna razdelitev v tri tematske kroge, ki smo jih postavili na začetku tega teksta, čeprav tudi med pesmimi, ki so v istem tematskem krogu, obstajajo medsebojne razlike, tako glede stilske perfekcije kot glede inspirativne spodbude in določene dokumentarnosti (z izrazom dokumentarnost imamo v mislih *pričevanje* pesmi o posameznem obdobju, skozi katero je šel Zlobec, še zlasti po letu 1960, v času, ki ga ima Kos za obdobje njegove zrelosti).

Temeljna značilnost vseh treh tematskih krogov je določena *lirizacija*, ki daje pečat bolj ali manj vsem pesmim. V svojih najbolj uspehlih pesmih Zlobec lirizira *lirsko pesem* (denimo pesmi Dež, Burja, Skoz požar večera), tako da kritika upravičeno ugotavlja, da je njegova metafora »metafora višjega reda.« Zlobec v iskanju za različnimi spodbudami in oblikami izražanja pesniškega ni vedno enako uspešen, čeprav v celem izboru ni niti ene pesmi, ki bi bila pod standardno ravni. Veliko je pesmi, v katerih prevladuje običajna prozna naracija (takšne so pesmi Senik in Starka) in ki jih ne bi bilo treba postaviti v izbor, potem so tu tudi pesmi, ki so monološko-asociativni nizi (takšne so pesmi, posvečene besedam in nekatere od pesmi, posvečenih erotiki), v nevelikem številu pesmi pa avtor resnično odkriva bogastvo darov, iz katerih je stkan njegov talent. Med te najbolj uspele pesmi štejemo: *prvo* in *četrto* pesem iz cikla Hiša očetova, motivu, od katerega je pesnik naravnost obseden — Krasu, zatem nenavadno simbolično pesem Oreh, Skoz požar večera, filigransko izdelano pesem Dež, miniaturo Ranjena ljubezen, programsko pesem Kaj naj ti rečem, draga?, *drugo* in *četrto* pesem iz cikla Erotika, *prvo* pesem iz cikla Beseda, in tudi pesem V osvetljenem vrhu dneva, s katero je domiselno zaokrožen izbor Kras v srbohrvaščini.

Ključ za razjasnitev poezije Cirila Zlobca bi nam lahko pomenile pesmi: Tišina, Med smrtjo in pozabo, ne preveč uspela pesem Ne reci mi nikoli, finale pesmi Jutro, pesem Moja kratka večnost in pogojno sklepna pesem V osvetljenem vrhu dneva. V pesnikovi intimi se vse začneja z njegovo *slutnjo tišine*:

Toda jaz bom, kakor zmerom,
vpadel ji v besedo in jo,
kot plahega otroka,
ki ga utišamo z vprašanjem,
spet prekričal s svojo radovednostjo
in oglušen sam v sebi spet zaman
se trudil, da bi v njej,
tišini kraškega večera v sebi,
slišal
zgodbo svojega življenja.

(Tišina)

Boj s tišino, ta dvogovor z najglobljimi sloji sebe, v nepretrganem samogovoru, ki traja celo življenje, se nadaljuje v pesniku in v pesmih. Med smrtjo in pozabo, kakor nosi naslov pesem, iz katere navajamo nadaljevanje te pesnikove misli, pesnik izbere poezijo kot rešitev pred minljivostjo in nesmiselom, ne glede na to, ali se z njo potaplja v svet racionalnega ali iracionalnega, v svet prihodnosti ali svet evokacije:

»...spet ta glas,
 ki me prijazno ogovarja,
 a noče v ta moj svetli krog
 spomina,
 ves je zunaj njega, zmerom večji,
 zmerom bližji,
 zmerom bolj ves tu, povsod,
 edina živa stvar
 med smrtjo in pozabo,
 mehka,
 topla,
 bosa noga mojega otroštva.«

S poezijo se pesnik v imaginarni in konkretni svet otroštva (*imaginarni*, ker ga preoblikuje, *konkretni* pa, ker je obstajal tudi brez te zlate aure evokacije) ne vrača samo zaradi naravne človeške potrebe, ampak obenem pušča sled o minulem, se upira izginjanju in nič. Zato o segmentu pesmi, ki so posvečene otroštvu, lahko govorimo kot o tematski celoti, v kateri prevladuje *socialna nota*, kajti marsikaj iz tega sveta je zaznamovano s *kritično zavestjo*, z jedko observacijo revnega pesnikovega otroštva, obenem pa je vrnitev v svet otroštva tudi oblika *reinkarnacije*, in sicer ne samo lastnega sveta, ampak sveta nasploh. V svojih uspehlih pesmih Zlobec na več ravneh učinkovito spaja regionalne pomene z univerzalnimi. Enako drzno zna konkreten dogodek presnovati v abstraktno refleksijo, kakor zmore uporabiti tudi obraten postopek: usmeriti abstraktno refleksijo k tistemu segmentu življenja, ki ga označujemo kot popolnoma realnega in konkretnega. Prav tako mu uspe v to intimistično projekcijo spretno vključiti tako *zgodovinsko* kot *socialno dimenzijo*. To je pričevanje o bogatih kontekstualnih pomenih Zlobčeve poezije. V luči naše razlage leži temeljni pomen evokativne poezije v pesnikovi potrebi, da bi se ontološko in filozofsko preveril določen krog pomenov človekove eksistence na svetu. Toda ko kritik izreka take trditve, se zaveda, da je na samem robu tistega, kar pesem s svojo vsebino ponuja kot očiten (*konkreten*) pomen, in tistega, na kar pesem samo kaže (kot *virtualen* pomen). Kakor le redkokateri od sodobnih slovenskih pesnikov se zna Zlobec gibati po tem nevidnem in težko določljivem robu konkretnega in virtualnega pomena pesmi in zunajpesniških vsebin, tako da je le od kritične sposobnosti odvisno, katere od teh pomenov bo s svojo metodo relativne eksaktnosti uvrstil v krog pomenov Zlobčevega pesniškega opusa. Tolerantnost in fleksibilnost — to sta dve najbolj potrebni lastnosti kritika, ki ju mora imeti, če se hoče spustiti v kakršnokoli analizo te poezije.

Tako v prvem kot tudi v drugih tematskih krogih, predvsem pa še v tretjem, obstajajo številne *antinomije*. Prav njihov obstoj je tudi eden izmed vzrokov za nastanek pesmi. Zlobec čuti vso kompleksnost življenjskih manifestacij in človekovega bivanja na svetu, zato se ne oklepa samo ene življenjske opredelitve. Svojo poezijo pogosto zasnavlja na *antitetični osnovi* (v njej je sicer precej dihotomije). Njegova poezija je polna *kontrastivnih pomenov* in to posebnost imamo lahko za novo in zelo pomembno značilnost njegove poetike. Kontrasti so najgloblje izraženi prav, kadar si stopita v nasprotje dve pesmi, kakor je to s pesmima *Burja* in *Tišina* (kontrast je tem vidnejši, ker je sestavljalca postavil obe pesmi eno ob drugo), vendar

je prav tako viden tudi pri ponovnem branju Zlobčeve poezije, zlasti v tretjem ciklu, Erotika. V pesmi Ne reci mi nikoli se v nasprotju s pesmima Tišina in Med smrtjo in pozabo postavlja nasproti spominu. Vendar pesem Ne reci mi nikoli ne vsebuje nove Zlobčeve filozofske in pesniške opredelitve, ampak je samo droben ekskurz in nov upor proti minljivosti in zakonitosti minevanja. Skoraj ves ostali pesniški opus naravnost potrjuje našo konstatcijo, da je pesnik obrnjen bolj k preteklosti kakor k sedanjosti, in da je prihodnost tako oddaljena kategorija časa, da sploh ne stopa v svet pesnikovih osnovnih asociacij. Končno tudi preseganje nekaterih že vidno podčrtanih pesnikovih opredelitev priča o različni lestvici razpoloženj, ki se gibljejo od hedonističnega utripanja življenja, mladeniško brezbriznega in vedrega življenja v trenutku, do globoke skepse in obupa, ki je finale vsega pesnikovega prizadevanja. V medsebojnem vrednotenju teh dveh občutij in vizij življenja, optimistične in pesimistične, si pesimistična stran izbojuje popolno prevlado, čeprav pesniku tipa Cirila Zlobca nikakor ne manjka filozofije stoicizma in vitalizma:

In človek stopil je v neznano:
brez spominov za seboj,
brez ciljev pred seboj —
kakor da ves svet
ustvarjen je le zanj,
vesel je stopil
po preprogi svojih sanj.

(Jutro)

Poetika vitalizma in nepredajanja zlu je prav tako očitna v sklepnih štirih verzih pesmi Oreh:

Vso noč nocoj bom molil
k véliki skušnjavi v sebi,
da ob zori mogel bi verjeti
v to ohrabrujočo prispodobo korenin.

Tako se *drevo* pogosto pojavlja kot simbol trajnosti. Programska pesem Kaj naj ti rečem, draga? je prava himna vitalizmu in stoicizmu.⁶ Široka paleta pesnikovih odločitev in občutij je samo dokaz, kako težko je izrekat i dokončne sodbe o vseh pomenskih plasteh te bogate poezije, in kako velike

⁶ Vedno raslo je navzgor,
priznavalo samo pomlad,
in dež in sneg in težki sad
pritiskali so ga v zemljó,
a drevo
raslo vedno je navzgor,
poznalo eno samo strast:
upor,
ki mu dajal je moč in rast!
Drevo
raslo vedno je navzgor,
ko je omagalo,
bilo ni več drevo.

nevarnosti se skrivajo v doslednem definiranju sodb o njej. Vsako od teh sodb je treba večkrat preveriti, preden pridemo z njo na dan.

Popolnost prikazovanja življenja vidi Zlobec tako filozofsko kot ustvarjalno v paradoksu. V pesmi Skoraj himna kar vre od nasproti si postavljenih podob (mir, ki viharje drami / vihar, ki mir prinaša), prav tako tudi v pesmi, po kateri nosi naslov ciklus: Z besedami krvi ti govorim:

se pnem v pijani strasti,
skoz žival v boga se dvigam,
rasem za nenadni padec
spet v človeško dno
poražene živali.«

Pri enem od najbolj erotičnih pesnikov v sodobni slovenski književnosti je ljubezen skoraj himnično občutje, vendar pa tudi ona ni obvarovana pred antinomijami (sklepna septima pesmi Sladka žeja pa tudi parafraza pesmi Pozdravljen, greh). In naj bo pesnik na enem ali pa na čisto nasprotnem polu, vedno se zaveda, da je med obema poloma resnice ogromen prostor in da v tem prostoru lahko prevlada *samoprevara*, o čemer priča tudi sam v pesmi z nadvse zgovornim naslovom Moja kratka večnost (antinomija se kaže že v samem naslovu, podobno kot tudi v številnih drugih, inventivno naslovljenih Zlobčevih pesmih. V njih se razkrivajo številne dileme pesnikove intime).

Včasih Zlobec razširi pomene na kozmična prostranstva (v izrednem ciklu Erotika je takšna pesem o dveh soncih), včasih pa vse pomene zoži na določeno metaforo (vse nesreče sveta se kažejo v nesreči lista, opevanega v pesmi Odtrgan list). Tako Zlobec bogati svojo poezijo bodisi s procesom *metaforizacije* bodisi z *demetaforizacijo*. V obeh primerih pa si ustvarja možnost za paralele, za preverjanje svoje in tuje življenjske in ustvarjalne izkušnje, za izenačevanje različnih dogodkov intenzivno preživljenega življenja. V poeziji Cirila Zlobca obstaja določen, zelo očiten *ritem* in *kroženje* določenih spoznanj, in ne glede na stopnjo *transformacije* smo lahko ugotovili, da je ta zakonitost prav tako ena od pomembnejših premis njegove poetike. Ena od teh idej, ki se ritmično ponavlja in kroži, je spopad med urbano in ruralno psihologijo (tako viden v zbirki Kras), zatem neizprosna *samota* človeškega bitja (v pesmi V samoti sobnega šepeta), iskanje tanke niti nikoli dokončno ugotovljene resnice v komorno grajeni pesmi Preveč sem žejna (*komornost poezije* Cirila Zlobca je prav tako ena od njegovih opaznih posebnosti), v kateri se kaže še ena pesnikova trenutna odločitev, ki je sicer vprašljiva (ali je ljubezen bolj potrebna kot resnica!?).

III

Nova zakonitost poetike tega pesnika se kaže v tem, da je posameznim pesmim ali ciklom posvečal različno pozornost (predvsem pri ponovnih objavah). V nasprotju s pesmimi, v katerih skuša izraziti svoj pesniški program (pesem Kaj naj ti rečem, draga? v slovenski izdaji Krasa je postavil na čelo zbirke kot programsko pesem, prav tako programska bi bila lahko tudi pesem Oreh ali pa tudi kaka druga), skuša z nekaterimi drugimi pesmimi izra-

ziti možnost filigranskega verza, pesnikove moči asociacije, tako da je na tako vrsto pesmi treba gledati kot na nekak obrazec načina pisanja in obnem kot na potrditev njegovih sposobnosti jezikovnega oblikovanja ter prizadevanj za formalno popolnost pesmi. Tako filigransko sta napisani pesmi Dež in Ranjena ljubezen, stkani iz finega sozvočja, trepetanja in barv. Dež je tudi ena od redkih pesmi, ki se kaže kot izjemna tudi s celovitostjo svoje strukture, zato jo navajamo v celoti:

Enakomerno, vztrajno,
z neutrudljivostjo vezilje
veze sivo na svetlobo,
ki z zelene gmote zêmlje se umika
pod nevidni rob neba,
enakomerno, vztrajno
sivo veze že na sivo,
že je izvezên večerni mrak,
ki za tvoj hrbet
spušča ga kot žametno zaveso
in brez prestanka, neutrudljivo
veze črno že na črno,
noč na noč,
noč za tvojim hrbtom,
da vse bolj in bolj
priklepaš, svetla, nase
moj pogled in upanje,
ti moja edina luč in pot — — —
kam me vodiš skoz temó,
ki me obdaja?

(Dež)

To je zgled tiste spojitve zvočne in pomenske plasti, o kateri govori Kayser. Kritik in bralec bosta po branju te pesmi nedvomno začutila asociacijo na sorodne pesmi Mateja Matevskega (Dež), Blažeta Koneskega (Vezilja) in Radovana Pavlovskega (Dva petelina: Rdeči in črni). V tej pesmi je prav tako vidno, da je Zlobec mojster sintagem in da zna pogosto sežeti pomene z jedrnatostjo pesniškega izraza (ilustrativen zgled je pesem Kamen II), prav tako kot je sposoben ustvariti številne personifikacije, s katerimi kaže, kako ima vse v konkretnem svetu: predmeti, narava in človek, neko svojo, včasih predestinirano pot trajanja, ki je sicer odprta človeškemu spoznanju, vendar pogosto ostaja zunaj moči človekovega spoznanja. Obstaja nekakšen tih tok (dialektika) minevanja vsega, kar izpolnjuje človekovo življenje. Že to spoznanje je vzrok, da iz Zlobčeve poezije veje določena nostalgija pa tudi določen agnosticizem, ki je še zlasti očiten v ciklu Hiša očetova.⁷ V tem pogledu je pesem Kamen I uspela pesniška parabola o teži življenja in živetja ter o pripadnosti človeka domačemu podnebjju, tako da se na ta način širi

⁷ V srbohrvaški izdaji je ciklus Hiša očetova sestavljena iz petih nenaslovljenih pesmi, ki sestavljajo isti ciklus v zbirki Kras v slovenščini (str. 37—43), napisan v Ljubljani in Ponikvah na Krasu, pesnikovem rojstnem kraju (leta 1974). Roksanda Njeguš je temu ciklu dodala še dvanajst pesmi, in sicer iz ciklov Pobeglo otroštvo, Elegije in

ustaljeni krog predstav o vrnitvi k naravi ali domačemu kraju (*izkoreninjenost* je eden od vodilnih motivov sodobne umetnosti). Zato je treba prvi cikel v srbohrvaškem izboru razumeti kot resignantno molski uvod v prostore te poezije, prostore, v katerih je bralec pogosto prijetno presenečen nad pesniškimi simboli, metaforami in spoznanji.

Negotovost spomina je eden od pretanjeno izbranih postopkov tega pesnika. Zato so številna pesnikova občutja in prizadevanja bolj *nakazana*, kot pa v vseh svojih dimenzijah tudi *potrjena*. Kakor da je pesnik utrujen od že znanih zakonitosti pesniških spoznanj in pesniških oblikovanj; kakor da se hoče, kolikor se le da, izogniti ponavljanju (kar mu seveda ne uspeva pogosto), zato pušča *nesklenjene* (odprte) številne pomene svoje poezije, skuša prostor sežeti z besedami in z majhnim številom detajlov pogosto uspešno zgradi pesem (Burja). Glede recepcije Zlobčeve poezije v tem smislu gotovo najmočnejše in najbolj slojevito deluje izredno učinkovito komponiran cikel Erotika, sestavljen (v srbohrvaškem prevodu) iz petih nenaslovljenih pesmi, s katerimi se predstavlja eden najpomembnejših tokov in smeri te poezije (nasprotno pa je najmanj uspel cikel Zelena sled). Zato imamo cikel Erotika za najuspešnejši del izbora Zlobčeve poezije v srbohrvaščini. V njem je pesnik pokazal svoje ustvarjalne zmožnosti, predvsem še v pesmih I, IV in V. Zlobec se potaplja v najglobljo intimo, išče mikrodetaile in potem na temelju določenega mozaika in povsem očitnega procesa *lirizacije* v bralčevem doživljanju ustvarja vtis celovitosti (*organizma*, kakor temu pojavi pravi Stefan Morawski v knjigi Predmet in metoda estetike). V poeziji tega cikla se bogatita tako paradigmatška kot sintagmatska os strukture tega umetniškega teksta (Jurij Lotman), tako da je pesem doživeta kot pravo in popolno odkritje:

Dve svetli sonci dolgo sta krožili,
svetlobo le pršeč okoli sebe,
ves čas predaleč drugo od drugega,
da bi bili kaj več kot le svetloba.

Potem pa sta zašli s poti in se srečali,
drugo od svetlobe drugega oslepeli
in prvokrat odkrili ogenj v sebi.
Dve črni sonci zdaj temno gorita.

Veliko število pesmi iz cikla Z besedami krvi ti govorim je prav tako posvečeno erotični poeziji. Ta poezija je v resnici neizenačena v svoji intenzivnosti, tako da bi bilo treba prav ta cikel — ki ga imamo v medsebojnem vrednotenju ciklov v srbohrvaškem izboru po umetniški moči za predzadnjega — do neke mere zgostiti. Predvsem bi moral sestavljalec izločiti pesmi, kakor Ne reci mi nikoli, Pozdravljen, greh, Z vztrajnostjo sonca, Zagrizi v moje hrepenenje, še zlasti pa pesem Prva pomladanska noč, prav tako bi moral več pozornosti posvetiti problemu pesmi, v katerih se variira določen motiv, kar velja za pesmi Zagrebi vame in Zagrizi v moje hrepenenje, potem

Marec (to so pesmi Klet, Kamen I, Kamen II, Senik, Med smrtjo in pozabo, Oreh, Burja, Skoz požar večera, Odtrgan list in druge). Ostale pesmi so iz drugih Zlobčevih zbirk. R. Njeguš se je potrudila, da v tem izboru ne ponovi pesmi, že vključenih v prejšnje izbore Zlobčeve poezije v srbohrvaščini.

za pesmi Slutnja in Skoz požar večera, Oreh in Na zadnjem drevesu, za tretjo in četrto pesem iz cikla Beseda in podobno).

Čeprav so maloštevilne, je pet pesmi sklepnega cikla Beseda — tako kot tudi pesmi iz cikla Erotika — zelo značilnih za Zlobčevo poezijo in za določevanje njegove poetike. Te pesmi kažejo, da je *iskanje smisla besede in smisla poezije* univerzalna pesniška tema in da bodo rezultati v tej skupni inspiraciji vseh generacij pesnikov, tako v nacionalnih kot v nadnacionalnih okvirih, odvisni od kreativne moči posameznega pesnika, od tradicije, ki se nanjo opira, od literarne kulture, primarne vokacije, splošne ravni izobrazbe, prav kakor tudi od inspirativnega vira.

V pesmih, posvečenih smislu besede in smislu poezije, je vidna pesnikova antropocentrična vizija, saj je mogoče že v uvodni pesmi cikla, ki je posvečen tej temi, dognati njegove osnovne opredelitve:

In na začetku je bila beseda,
v temo zapisana beseda;
temna luč v temi čakala je,
da jo prižge pogled človeka ...

Brez svetlobe lastne
je zapisana v temo
brez svetlobe drugih
vanjo vrača se odslužena.

Prav tako je vidno, da je poezija — *komunikacija*, da brez komunikativne moči sploh ne obstaja (o tem priča sklepni distih uvodne pesmi). Obenem je pesniška beseda možnost za anticipacijo človekove prihodnosti:

in ne najdeš več besede, ene same,
ki bi šla pred nami.

(druga pesem),

njegov vodnik in sredstvo, da je lahko pesnik skozi prijateljstvo s prihodnostjo v prijateljstvu s sabo. Podobno kot številni drugi pesniki (še zlasti Branko Miljković) izraža Zlobec v tretji pesmi vse muke iskanja smisla z bogatimi in funkcionalnimi besedami ter nizi besed, nanizanimi v pesmi:

Vso te imam in te ne najdem,
da bi bil, kar sem in moram biti.
Umiraš hkrati z rojstvom
in si prvi ali zadnji utrip v življenju
zmerom le nečesa drugega.

Beseda, »ki tudi sama je življenje«, je obenem tudi vir navdiha in radosti ustvarjalca, pa tudi povzročiteljica številnih dilem in človeške nemoči. Pri tem s pojmom »beseda« Zlobec razume človeško besedo na splošno in se implicitno izraža proti zlorabi besede in proti larpurlartistični teoriji v umetnosti:

Zato te iščem,
iščem te s pomenom,
ki je en sam,
edini,
moj
in vseh drugih,
ne le gol človeški glas.

Z besedami se torej ne postavljajo samo mostovi med ljudmi ene civilizacije, ampak obenem tudi med civilizacijami (pri čemer je beseda sredstvo za humanizacijo (kot tudi njen vidni znak) in za opozorilo o vseh vrstah alienacije v človeškem obnašanju). Z besedo se pesnik bojuje za »kristalizacijo človekove zavesti«, skuša z njo preseči številne omejitve človeka kot posameznika in kot vrste. Beseda je obenem tako *empirija* (kar dokazujejo vse štiri pesmi tega cikla) kot *intuicija*.⁸ Ob tej nadlogični zmožnosti ilustrativno priča sklepna pesem V osvetljenem vrhu dneva.

S celo vrsto dejavnosti je Zlobec v svojem tridesetletnem literarnem in kulturnem ustvarjanju izredno veliko storil za sodobno slovensko kulturo, tako da je izvirna poezija samo eno, sicer prevladujoče področje njegovega ustvarjanja. Druga vrsta njegovega ustvarjalnega prispevka je njegova *prevajalska dejavnost* (iz italijanščine je prevedel dela avtorjev, kot so: Giacomo Leopardi, Francesco Petrarca, Dante Alighieri, Salvatore Quasimodo, (pripravil je tudi antologijo Sodobna italijanska lirika), Giosuè Carducci in Eugenio Montale — nekatere med njimi tudi dvakrat — iz srbohrvaščine je prevedel Djordja Radišića, Oskarja Daviča, Vaska Popo, Miro Alečković, Slavka Mihalića in Alija Podrinjo, zatem je uredil in izdal celo vrsto antologij, objavil pa je tudi dva romana, ki imata prav tako avtobiografsko projekcijo: Moška leta našega otroštva in Moj brat svetnik, in še dve publicistični knjigi: Spomin je včasih moč in sreča ter Poezija in politika, s čimer se je uveljavil kot publicist, urednik založniških hiš in množičnih občil (je dolgoletni glavni in odgovorni urednik revije Sodobnost, pred tem pa je bil med leti 1952 in 1956 urednik Besede), kot literarni kritik in pomemben družbenopolitični delavec, kar vse priča o angažiranem tipu literarnega ustvarjalca, ki mu s presenetljivo delovno energijo — kakor tudi številnim drugim sodobnim slovenskim piscem — uspeva, da se uveljavlja v mnogih območjih družbenega, kulturnega in literarnega življenja.

V literarni kritiki so bili omenjeni vplivi, ki so na Zlobca delovali iz slovenske (Alojz Gradnik) in svetovne književnosti (Lorca, ta vpliv je viden v ciklu Zelena sled, potem Dante, Leopardi, Foscolo, Carducci in drugi*).

⁸ O intuiciji je Jurij Lotman zapisal naslednjo misel: »Intuicija ni nekaj nasprotnega znanju, temveč je povezana z njim... Intuicija je ena od oblik spoznanja, ki nastaja v tako zapletenem in nam do konca neznanem instrumentu, kot so naši možgani, ko se srečajo s strukturami, katerih zapletenost presega možnosti in skrajno obliko spoznanja.« Seveda pa ne izključujemo tudi zmote intuicije.

* V pismu, naslovljenemu avtorju pričujočega dela 4. X. 1977, pravi Zlobec dobesedno, da so slovenski kritiki samovoljno pisali o vplivu omenjenih pisateljev iz italijanske literature, kakor tudi iz drugih književnosti. Zlobec priznava vpliv italijanske poezije kot celote, torej tistega, čemur smo rekli »pripadnost mediteranski kulturi in umetnosti«.

Toda pomembnejši od teh posameznih vplivov je, bi lahko rekli, vpliv določenega mediteranskega občutja življenja, pripadnosti mediteranski kulturi in umetnosti (primorski pesnik je, kot pravi Kos), kar bistveno vpliva na opredelitve tega pesnika, predvsem kadar gre za njegovo celotno vizijo življenja. To je mogoče zlasti *občutiti* v številnih čutnih predstavah, v metaforah, ki jih je pripeljal do konkretne otipljivosti, v številnih prispodobah, ki jih je oblikoval s slikarskim jezikom in v katerih vse kipi od igre svetlobe in senc, od bučanja zraka in tihega klitja trave. Zlobec zna povezati refleksijo in nazorno podobo, kakor pravi Kos, konkretno in abstraktno, svojo observacijo zna zožiti na najmanjši možni detajl ali pojav ali pa razširiti žarišče zanimanja na metafizične in kozmične prostore in procese. Zato se dogaja, da se občasno vrača k isti tematiki, vendar si iz nove življenjske in ustvarjalne izkušnje oblikuje nove poglede, tako da presega svoje lastne dosežke. Ob večji stopnji kritičnosti in bolj poudarjenem prizadevanju za izpopolnjevanje pesniškega izraza bi lahko brez zadržkov potrdili, da lahko od Zlobca pričakujemo nove pomembne literarne stvaritve, saj je pesnik v zenitu svoje ustvarjalnosti, v razmahu svojih kreativnih moči.